

V. Právo dědické.

§ 38. Pojem dědického práva.

Dědické právo řídilo se původně rodinným právem majetkovým a bylo vlastně jeho částí. Protože v nejstarší době spočívalo rodinné právo majetkové na rodinném nedílu a na společném vlastnictví, vytvářelo se dědické právo teprve poneáhlu z rodinného práva majetkového. Vznik dědického práva je totiž v úzké souvislosti s vývojem vlastnictví individuálního a vzniká teprve tehdy, když se vyvíjí individuální vlastnictví. Proto vzniká dříve dědické právo na movitostech než na nemovitostech.

V nejstarší době, kdy mezi členy nedílné rodiny vládne společné vlastnictví, smrtí jedné osoby v rodině ničeho se nemění, jen jiné osoby se střídají v nedílné rodině a stejně užívají rodinného jmění. Rodinný nedíl poskytuje otci v rodině právo, aby rodinu řídil, ale otec nemůže majetek volně zcizovati. Cílem těchto ustanovení jest, aby rodinný majetek zůstal neztenčeně zachován rodině. Zemře-li otec, vstoupí na jeho místo synové, kteří nabývali plného práva k rodinnému majetku, k němuž měli právo již za života otcova. Po smrti otcově mohli synové zůstávati dále na nerozděleném majetku rodinném a býti tudíž dále v nedílnosti.

Původně v nedílné rodině není tudíž žádného práva dědického, nýbrž rodinný majetek přesouvá se s osob na osoby jiné, po př. zůstávají-li osoby v nedílném vlastnictví, jedná se pouze o akrescenci. V dalším vývoji, když zpravidla jen užší rodina žije v nedílnosti, kdežto vzdálenější příbuzní se již od nedílné rodiny oddělili, lišil se užší a širší kruh dědiců a rozeznáváno bylo mezi nedílnými a oddělenými příbuznými. Obě tyto skupiny se pak v dědickém právu řídily zvláštními předpisy.

Dědické právo se v základě neliší od jiných rodinných práv majetkových, které rovněž spočívají na rodinném příbuzenství a na majetkové nedílnosti v rodině. Kdo je dědicem, o tom rozhoduje především a nejprve krevní příbuzenství v rodině. Má

tudíž přednost dědická posloupnost podle příbuzenství (posloupnost přirozená) a nikoli posloupnost, která byla založena projevem vůle zůstavitelovy, t. zv. posloupnost zvolená. Zůstavitelův projev vůle je ve starším vývoji v dědickém právu odsunut do pozadí (*Solus deus heredem facere potest, non homo. Ubi sanguinis, ibi et successionis cessat ratio.*) Zůstavitel nemohl svým projevem rušiti a měniti posloupnost přirozenou a posloupnost zvolená se připouštěla jen, pokud neporušovala posloupnost přirozenou.

Tato charakteristická známka je vlastní všem právům v jejich prvotním vývoji a je ovšem charakteristickou pro práva, kde rodinný nedíl zůstal velmi dlouho, jako je tomu ve slovanských právech ve střední Evropě.

Protože pozůstalost se dědí, jak plyne krev v příbuzenstvu, nezná dědické právo ve středověku posloupnost ascendentů a teprve postupně jest tato posloupnost uznávána.

Dědické právo zná nejen zvláštní posloupnost v movitosti a nemovitosti, což bylo způsobeno odlišením právních předpisů o movitostech a nemovitostech, ale nezná také *u n i v e r s á l n í p o s l o u p n o s t i*, která byla neobyčejně zdůrazňována v právu římském. V pozůstalosti byly rozeznávány i jednotlivé skupiny věcí podle jednotlivých práv, která na nich upravovala právní poměry, na př. podle práva lenního, zemského a p.

Pozůstalosti nabýval dědic ve starším právním vývoji bezprostředně smrtí zůstavitelovou, neboť odpadl důvod, pro nějž nemohl rodinného majetku plně užívat. Nabytí dědictví bylo naprosto nezávislé od projevu vůle dědicovy. Také zůstavitel nemohl o tom učiniti žádného projevu své vůle. Proto se v německém právu vyskytá pravidlo: »*der Tote erbt den Lebendigen*«, t. j. mrtvý činí dědicem živého. (Stejně tak se pravilo v právu francouzském: »*le mort saisit le vif*«.) Zásada tato se uplatnila, i když byl dědic v době smrti zůstavitelovy vzdálen anebo byl-li neznám, po př. měl-li kdo třetí pozůstalost neoprávněně v držbě. Z této zásady plyne, že ve středověku nebyla *hereditas iacens*.

Protože byla středověkému právu cizí zásada, že v dědici žije vlastně dále osobnost zůstavitelova, bylo ovšem rovněž pravidlem, že osobněprávní poměry zůstavitelovy byly neděditelny. Zvláště určité dluhy zůstavitelovy jeho smrtí zanikaly. S tím

souvisí otázka další, jak a pokud ručil dědic za zůstavitelovy dluhy. Otázka tato byla ve střední Evropě různě upravena. Někde bylo ustanoveno, že dědic ručí za dluhy zůstavitelovy jen do výše pozůstalosti. Za některé jeho dluhy vůbec neručí. V některých právech je ustanoveno, že ručí z pozůstalosti jen movitostmi, později ručil i nemovitostmi.

Bylo-li více dědiců stejně vzdálených, nabývali pozůstalosti společně v nedílný majetek. Každý z nich mohl ovšem žádati z nedílného majetku svůj díl.

V novějším právním vývoji se dědická posloupnost změnila. Byly recipovány římskoprávní zásady, zvláště že dědic nenabývá dědictví bezprostředně smrtí zůstavitelovou, nýbrž teprve prohlášením, že dědictví nastupuje. Zásadu tuto přijala některá partikulární práva a zvláště také občanský zákoník rakouský. Některá práva však přece podržela zásadu dřívější, podle níž není žádné hereditas iacens, nýbrž dědic nabývá dědictví smrtí zůstavitelovou. Zásada tato uplatnila se v občanském zákoníku německém a v právu uherském. Dědic ovšem může napadlé dědictví odmítnouti.

Podle rak. obč. zákoníku jest také předepsáno, že dědic nesmí se uchopiti dědictví svémocně a nestačí ani přihláška dědicova, nýbrž jest třeba, aby pozůstalost byla ve zvláštním řízení projednána soudem a dědici pak odevzdána.

Novější právní vývoj stejně jako římské právo dal plnou volnost zvolené posloupnosti a připustil uplatnění vůle zůstavitelovy, omezuje ji jen nepatrně ve prospěch zákonných dědiců.

Přijata byla také zásada universální sukcesse a s ní i beneficium inventarii. Některá partikulární práva (právo saské) přidržela se staršího systému a omezují ručení dědice za dluhy zůstavitelovy jen na pozůstalost, některá práva (pruský Landrecht a obč. zák. něm.) zaujala stanovisko uprostřed těchto systémů: omezují ručení dědiců jen do výše pozůstalosti, po určité lhůtě však, nebylo-li použito beneficia inventarii, ručí dědic neomezeně.

V novějším právním vývoji byla přijata také zásada, že mezi spoludědici vzniká odevzdáním pozůstalosti spoluvlastnictví. V těch právech, kde nápad pozůstalosti nastává smrtí zůstavitelovou, byla však zachována zásada starší: mezi spoludědici nastupuje společné vlastnictví, které mezi nimi trvá až

do rozdělení dědictví. Jest tomu tak v právu německém a v právu uherském.

§ 39. Posloupnost přirozená.

I. V š e o b e c n é z á s a d y. Pro přirozenou (krevní) posloupnost jest charakteristické, že dědici se původně dělí na užší a širší kruh příbuzných. Nejbliže sobě jsou příbuzní, kteří žijí v rodinném nedílu a v sippe. Jsou to příbuzní, kteří pocházejí od společného mužského předka. Podle tohoto předka řídí se příbuzenské stupně mezi nimi a dědické právo žen ani po ženách mezi nimi uznáno není.

Teprve později se vytváří příbuzenství prostřednictvím žen a nejdůležitějším jest pak příbuzenství vzniklé po matce. V potomstvu se liší pak mezi potomky mužskými a ženskými a potomky po mužích a po ženách. Podle toho se mluví pak o agnátech a kognátech. Dědické právo žen dlouho ještě není upraveno. Ženy dostávají z rodinného jmění pouze výbavu. Velmi často ve starším právním vývoji, není-li vůbec žádných dědiců, leč ženy, spadá pozůstalost na komoru královskou a král dává dcerám, vnučkám atd. pouze věno. Později i ženy začínají dědit v případě, že není mužských potomků. To má za následek, že se vyvíjí dědické právo i po ženách.

Až kam bylo uznáváno příbuzenství, rozhodující v dědickém právu, o tom není ve starší době přesného ustanovení. Pravidelně však sahalo až do stupně, v němž se ještě příbuzenství vůbec pociťovalo. (*Freundes Blut walt und wenn es auch nur ein Tropfen ist.*)

Pro vzdálenější příbuzné bylo rozhodno, jak byla určitá skupina příbuzných vzdálena od určitého předka. Příbuzní, kteří pocházeli v příbuzenské řadě od určitého společného předka, tvořili skupinu, odlišující se od ostatních příbuzných dalších. Pro tuto skupinu byl název *parentela*. První *parentelu* tvořili přímí potomci zůstavitelovi, tudíž syn, vnuk, pravnuk atd. Druhou *parentelou* byli nejbližší příbuzní, pocházející od dalšího předka, tudíž bratr, synovec zůstavitelův atd., třetí *parentelu* tvořili další příbuzní, pocházející od dalšího předka s vyloučením příbuzných v *parentele* druhé atd. Počítání toto bylo jednoduché. V *parentele* počítalo se příbuzenství podle stupně od nejbližšího předka, po př. od rodičů, kteří byli po-